

- надання студентам можливості вибору методів, засобів і часу контролю у відповідності до навчальних планів і навчальної програми;
- реалізація студентами права обговорювати і оцінювати свою роботу у різноманітних організаційних формах (коментар, рецензія, дискусія, доповнення, обговорення в групі, діалог з викладачем тощо);
- включення в роботу елементів інформаційно-комунікативних технологій, які не тільки дозволяють реалізувати зворотний зв'язок з викладачем і педагогічну підтримку студентів, але й створюють нове освітнє середовище «незалежного навчання»;
- розробка системи критеріїв навчальної діяльності студентів, що дозволяє фіксувати її розвиток від імітаційно-репродуктивного рівня до потенційно-творчого.

Список використаних джерел:

1. Борьтко Н. М. Диагностическая деятельность педагога / Н. М. Борьтко. – М.: Академия, 2006. – С. 10-15.
2. Комишан А. І. Педагогічна діагностика досягнень студентів з навчальних дисциплін [Електронний ресурс] / А. І. Комишан. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.
3. Компетентностный подход в педагогическом образовании: коллективная монография / под. ред. В. А. Козырева, Н. Ф. Родионовой, А. П. Трипицкой. 2-е изд., испр., доп. СПб. Из-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2009. – С. 18-26.
4. Моїсеєва Ф. А. До питання тестового контролю у навчанні іноземних мов [Електронний ресурс] / Ф. А. Моїсеєва, Н. В. Білан. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com/NIO/Philologia/moiseeva.doc.htm>.

УДК 070.41

Акіншина Ірина Миколаївна

Кандидат філологічних наук, доцент

Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ПРЕСА 1941-1943 РР. ПРО ВІДРОДЖЕННЯ КУЛЬТУРИ ДОНБАСУ

У статті розглянуто проблему висвітлення відродження української історії та культури на Донбасі регіональною пресою періоду німецько-фашистської окупації; проаналізовано матеріали газет 1941-1943 років та виділено провідну тематику публікацій цього періоду щодо зазначеного питання.

Ключові слова: регіональна преса, газета, періодичні видання, національна культура, українські традиції.

На долю українського народу випало чимало війн, які щоразу загрожували занепадом та руйнацією національної культури. Але чим жорстокішою була війна, тим сильніше й пильніше доглядали свою культуру українці. Тому не дивно, що однією з провідних тем газет періоду німецько-фашистської окупації є тема відродження українських традицій. А оскільки „газета – періодичне газетне видання, яке виходить через короткі проміжки часу, яке містить офіційні матеріали, оперативну інформацію та статті з актуальних суспільно-політичних, наукових, виробничих та інших питань...” [7, с. 264], то метою статті є глибоке дослідження процесу відновлення України на окупованій території на матеріалах газет цього періоду.

Отже, періодика Східної України часів німецько-фашистської окупації є документальним свідченням подій доби. Вона може допомогти у висвітленні соціально-економічного, духовного життя регіону в 1941-1943 рр.

Період гітлерівської окупації став часом найважчих випробувань для української культури. Це пояснюється тим, що в основі політики нацистів стосовно населення окупованих територій лежала людиноненависницька теорія расової неповноцінності слов'ян, у тому числі й українців, спрямована на їх винищення, недопущення ніякого їх духовного розвитку, зведення до становища рабів.

Проте у певних колах німецько-фашистської верхівки існували сподівання на можливість використання української культури та її діячів з метою боротьби із супротивником. Так, у вересні 1941 р. діячами з Міністерства окупованих східних областей була підготовлена „Записка з українського питання”, положення якої були більш „толерантні” щодо українців.

Згідно з документом серед комплексу заходів щодо перетворення України на спільника Німеччини передбачалося й проведення українізації в значній кількості „русифікованих” міст Східної України [6, с. 79]. Саме цим багато в чому і можуть бути пояснені ті факти, які свідчать про культурний стан регіону в 1941-1943 рр.

Сам факт існування україномовних періодичних видань, у багатьох з яких чільну роль відігравали представники української громадськості, можна розглядати як досить важливий фактор їх українізаційного впливу на духовне життя регіону. Деякі часописи мали навіть спеціальні рубрики, присвячені культурологічним питанням. У Ворошиловградському виданні „Нове життя” в якості такої виступала „Літературна сторінка”, а в „Маріупільській газеті” – „Українське культурне життя”.

Значна увага на шпальтах газет приділялася висвітленню актуальних проблем української історії, етнографії. Друкувалися розвідки, що присвячувалися історії Київської Русі, періоду козаччини, добі національно-визвольного руху 1917-1920 рр.

Автором ряду публікацій, надрукованих у „Маріупільській газеті” наприкінці 1941 – у першій половині 1942 рр., був онук відомого українського історика Михайло Антонич, який під час окупації певний термін перебував у Маріуполі на службі перекладачем при штабі однієї з німецьких військових частин. Свої матеріали він уміщував під криптонімом „М.А.”. Як вдалося встановити, його перу належали наступні статті „Німеччина і Україна (огляд історичних взаємин)” [8, с. 2], „Дослідники української історії поза межами СРСР” [9, с. 2], „Національні почування Шевченка” [12, с. 3], „Богдан Хмельницький (славні спогади)” [10, с. 2], „На порозі нової доби” [11, с. 2], „Початки українського друкарства” [13, с. 1].

Проблемам історичного краєзнавства присвячувалися матеріали „3 історії міста Маріупіля” [9, с. 2], „Кальміуська паланка війська Запорізького” [12, с. 2], „Город Бахмут” [10, с. 3], „Герб Харкова” [8, с. 1] та ряд інших.

Висвітлення життєвого, творчого шляху відомих наукових, політичних, культурних діячів України набуло на сторінках преси значного поширення. Так, протягом 1941-1943 рр. у всіх 208 номерах видання „Донецкий вестник” було вміщено 51 публікацію біографічного змісту. Варто зазначити, що значна частина цих матеріалів присвячувалася особам, діяльність яких не популяризувалася в Радянському Союзі, а часто навіть і ворогам Радянської влади. До них, зокрема, відносилися літератори М. Хвильовий, О. Олесь, В. Винниченко, політичні діячі М. Грушевський, С. Петлюра.

Значний комплекс становили матеріали, що відбивали стан духовного, соціально-економічного життя України за часів Радянської влади. Самі назви матеріалів – „Україна і більшовізм” [14, с. 1], „Як большевики нищили українську національну культуру” [17, с. 3], „Українська література в боротьбі з більшовізмом” [16, с. 2], „Фольклор про Радянську владу” [9, с. 3] та багато інших – орієнтували читача на негативне ставлення до політики Радянської влади в Україні у 20 – 30-х роках.

Преса, виконуючи свою інформаційну функцію, відбивала й хід тих культурних процесів, які проходили на той час у краї. Вона свідчить, що протягом 1941-1943 рр. у регіоні досить жваво здійснювалася театральна-концертна діяльність.

Як повідомляли оголошення, рецензії газети „Нове Життя” у Ворошиловграді 26 серпня 1942 р. у приміщенні колишнього кінотеатру імені Сталіна відбувся перший концерт театру „Кабаре” [18, с. 4], а 10 вересня 1942 р. виставою „Безталанна” розпочалася діяльність місцевого музично-драматичного театру імені Тараса Шевченка [18, с. 4]. Широко відбито в періодиці роботу Маріупольського музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка. Серед рецензій, листів, кореспонденцій, нотаток про його діяльність було й декілька значних аналітичних статей, зокрема „Підсумки минулого і перспективи майбутнього сезону” [9, с. 4], „Театр імені Шевченка” [12, с. 4], „Роковини першої вистави театру імені Т. Г. Шевченка” [10, с. 4], „Театр біля мікрофону” [11, с. 4].

Проте мистецькі установи мали піклуватися і про подальший розвиток „...самобутнього національного стилю в мистецтві і театрі” [13, с. 3]. Так, колектив Маріупольського музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка за одне з основних своїх завдань ставив показ зразків

світової класики (зокрема, й української) та відображення у виставах далекого історичного минулого України [13, с. 3]. Колишній випускник Ворошиловградського педагогічного інституту В. Данилейченко у своїй кореспонденції „Народжений на руїнах” [15, с. 2] висловлював сподівання на те, що Ворошиловградський театр „... понесе з честю в гущу народних мас полум'яні слова української музи” [15, с. 2]. Доказом того, що ці програмні положення реалізовувалися, можуть слугувати назви вистав, які фігурували в анонсах та рецензіях на шпальтах газет: „Сватання на Гончарівці”, „Наталка Полтавка”, „Пошились у дурні”, „Наймичка”, „Маруся Богуславка”, „Запорожець за Дунаєм” тощо.

На шпальтах газет цього періоду знаходить відображення й показ діяльності кінотеатрів, які почали відкриватися невдовзі після приходу окупантів. Так, уже 18 жовтня 1941 р., через 10 днів після окупації міста, було відкрито кінотеатр „Гігант” у Маріуполі, а до кінця місяця запрацювали всі 6 кінотеатрів міста [12, с. 2].

Репертуар кінотеатрів складався як з німецьких, так і з радянських художніх фільмів, німецьких документальних стрічок. Причому демонструвалися лише ті радянські фільми, які не несли на собі великого ідеологічного навантаження, зокрема „Антон Иванович сердится”, „Волга-Волга”, „Веселые ребята”, „Василиса Прекрасная”, „Гроза” та інші. Отже, відомості преси окупаційного періоду спростовують твердження про те, що „...у кінотеатрах демонструвались тільки німецькі фільми” [5, с. 258]. Німецькі кінострічки були репрезентовані такими фільмами, як „Кровна дружба”, „Жид Зюсь”, „Його найкращий друг”, „Головне – щасливо”, „Зірниця” та рядом інших. Згадка про репертуар кінотеатрів міститься в пресі Маріуполя. Так, за рік у місцевих кінотеатрах було продемонстровано 59 художніх фільмів (з них 40 німецьких) та 80 німецьких кінохронік [12, с. 2].

Одним з проявів певного поживлення національно-культурного життя в регіоні у 1941-1943 рр. стало відновлення діяльності осередків українського культурно-освітнього товариства „Просвіта”. Діяльність їх також знайшла відбиття на сторінках періодичних видань, перш за все тих, які виходили українською мовою. „Донецкий вестник” не містить ніяких відомостей, які б стосувалися місцевої „Просвіти”, тоді як у „Маріупільській газеті” було надруковано щонайменше 35 публікацій різного роду, які стосувалися просвітнянського осередку в окупованому Маріуполі. „Маріупільська газета” була єдиним з видань регіону, в якому діяльність місцевої „Просвіти” висвітлювалася під окремою рубрикою „У «Просвіті»”.

При визначенні мети та завдань, що ставилися місцевим маріупольським товариством, велике значення має передова стаття „Просвіта” [11, с. 2] за підписом А. Ірія – голови осередку товариства в Маріуполі. Саме в ній наводилися окремі положення з її статуту, згідно з яким товариство не ставило перед собою ніяких політичних цілей і сподівалося „...повести роботу „Просвіти” в напрямку виключно культурно-освітньому”. Проте зазначалося, що „товариство, виховуючи у своїх членів національну свідомість, цим самим буде допомагати у велетенській боротьбі Великонімеччини в перемозі над лютим ворогом всього людства – жидобільшовизмом” [11, с. 2].

Питання відкриття Маріупольського краєзнавчого музею на шпальтах видань поставало з літа 1942 р. [11, с. 4]. Оскільки за основну мету музей ставив: „...показати в основних рисах історію українського народу, його побут, господарство, культуру...” [11, с. 4], то до річниці „визволення Маріуполя від більшовиків” у жовтні 1942 р. відкрився й історичний відділ музею, який мав і археологічні експонати [9, с. 4]. На сторінках газети було розкрито зміст та структуру експозиції історичного відділу. Так, на осінь 1942 р. вона становила 3547 експонатів, серед них 406 ілюстрацій та фото і 30 великих картин. Перший зал був присвячений історії Київської держави та містив пам'ятки духовної і матеріальної культури Русі. Другий зал розповідав про історію України за часів козацтва, про обставини заснування Маріуполя. У третьому залі розмістилися археологічні колекції [9, с. 4]. Як можна встановити, з 1 травня 1943 р. почав діяти й відділ історії України XIX ст. Значне місце там належало матеріалам, які відбивали побут та життя німецьких колоністів на Маріупольщині.

Публікації „Історичний музей” [12, с. 3] та „Вивчаймо минуле нашого краю” [12, с. 3] дозволяють стверджувати, що була здійснена спроба поновлення діяльності краєзнавчого

музею й у Ворошиловграді, причому майбутнє відкриття музею розглядалося в якості однієї з важливих подій у житті міста та області. Проте робота з відкриття музею залишилася незавершеною [5, с. 99].

З метою інформування населення про поточні події та ідеологічний вплив на нього в ряді міст були відкриті читальні, до яких надходили періодичні видання, що виходили як на окупованій території, так і в Німеччині. Інформація про факти діяльності цих читалень на теренах регіону, щоправда, репрезентована лише замітками та оголошеннями, мала місце на шпальтах видань.

Окрім читалень у деяких містах регіону діяли й бібліотеки, окремі аспекти діяльності яких знайшли відображення в пресі. Прикладом може слугувати величезна стаття „Бахмутская городская библиотека” [1, с. 3], яка відбила початковий етап відновлення в Бахмуті за ініціативою міської управи бібліотеки. Під неї було відведено будинок колишньої єврейської синагоги. Як свідчить публікація, співробітники бібліотеки сформували її книжковий фонд, що складався з 200 тис. томів, за рахунок централізації, зведення бібліотек 13 установ міста.

У лютому 1942 р. на сторінках місцевої преси в публікації „Когда же восстановят Центральную библиотеку?” [3, с. 3] було піднято питання поновлення роботи бібліотеки в Юзівці. Але лише наприкінці березня 1943 р. бібліотека, фонди якої нараховували 42 тис. книг [4, с. 4], прийняла перших відвідувачів. У той самий час кореспонденція „Виставка, посвященная памяти Шевченко” [2, с. 3] інформує про те, що ще напередодні офіційного відкриття для читачів у бібліотеці було організовано виставку літератури, фотокарток, ілюстрацій, які розповідали про життя та творчість Т. Шевченка.

У жовтні 1942 р. було порушено питання про відкриття в місті бібліотеки й на шпальтах Ворошиловградського часопису „Нове Життя”, оскільки, як зазначалося, „...відкрита в приміщенні управи читальня аж ніяк не може задовольнити широкі кола читачів, бо в ній крім газети „Нове Життя” та кількох журналів майже нічого більше немає” [16, с. 1]. Проте подальшого розвитку ця тема у виданні не набула.

Таким чином, можна констатувати, що видання Донбасу періоду окупації являли собою не лише важливий механізм українізаційного впливу на свідомість місцевого населення, але й засіб інформування про основні напрямки діяльності закладів культури в регіоні. Розроблена тема потребує подальшого вивчення для заповнення невідомих лакунів історії нашого краю за допомогою документальних джерел тієї доби.

Список використаних джерел

1. Донецька газета. – 1943. – 13 червня.
2. Донецкий вестник. – 1941. – 15 ноября.
3. Донецкий вестник. – 1942. – 17 января.
4. Донецкий вестник. – 1943. – 25 апреля.
5. Історія української та зарубіжної культури : Навч. посібник / За ред. С. М. Клапчука та В. Ф. Остафійчука. – К. : Вища школа, 1999. – 326 с.
6. Косик В. Україна і Німеччина у Другій Світовій війні / В. Косик. – Париж – Нью-Йорк – Львів, 1993. – 659 с.
7. Кушнарченко Н. Н. Документоведение : Учебник. – 2-е изд., перераб. И доп. – К. : Т-во „Знання”, КОО, 2000. – 460 с.
8. Макарчук С. Писемні джерела з історії України : Курс лекцій / С. Макарчук. – Львів : Світ, 1999. – 352 с.
9. Маріупільська газета. – 1941. – 2 грудня.
10. Маріупільська газета. – 1942. – 13 жовтня.
11. Маріупільська газета. – 1942. – 15 жовтня.
12. Маріупільська газета. – 1942. – 21 листопада.
13. Маріупільська газета. – 1942. – 15 грудня.
14. Наконечный С. И. «12-08» не выходит на связь / С. И. Наконечный. – Донецк : Донеччина, 1998. – 255 с.
15. Нове Життя. – 1942. – 25 жовтня.
16. Нове Життя. – 1942. – 6 листопада.
17. Нове Життя. – 1942. – 15 листопада.
18. Нове Життя. – 1942. – 27 листопада.